

**VALI BOBOMURODNING “SESHANBADAN CHORSHANBAGACHA”
QISSASI QAHRAMONLARI: TIPOLOGIYA VA PSIXOLOGIK TALQIN**

Ilmiy rahbar: Nazzora Bekova
BuxDU professori, filologiya fanlari doktori (DSc)
Isroilova Muharram Hayot qizi
Buxoro xalqaro universiteti
O‘zbek tili va adabiyoti fakulteti
II kurs, magistr

Annotatsiya: mazkur maqolada Vali Bobomurodning “Seshanbadan chorshanbagacha” qissasi qahramonlari tipologik va psixologik jihatdan tahlil qilinadi. Asar qahramonlari markaziy va ikkinchi darajali qahramonlarga ajratilib, ularning xarakter xususiyatlari, o‘zaro munosabatlari va badiiy ifoda vositalari orqali yaratilgan psixologik portretlari ilmiy nuqtai nazardan o‘rganiladi. Markaziy qahramon Razzoq Qo‘ziyev obrazi tahlilida uning kasbiy layoqatsizligi, xasisligi, hasadgo‘yligi, ikkiyuzlamachiligi va ma‘naviy tubanligi ochib beriladi. Ikkinchi darajali qahramonlar – Muharram Tungunova, Bahrom Rahmatov, Ismoil Suvon, Isroilov va Qo‘ziyev oilasi a‘zolari – orqali muallifning badiiy niyati, ya‘ni jamiyatdagi ma‘naviy tanazzul va insoniy qadriyatlarining qarama-qarshiligi yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Vali Bobomurod, “Seshanbadan chorshanbagacha”, qahramonlar tipologiyasi, psixologik tahlil, Razzoq Qo‘ziyev, satira, kinoya, antiteza, ma‘naviy tanazzul, o‘zbek qissachiligi, badiiy obraz, xarakter tahlili.

Аннотация: в данной статье анализируются персонажи повести Вали Бобомурода «Со вторника по среду» с типологической и психологической точек зрения. Персонажи произведения разделены на центральных и второстепенных, их характерные черты, взаимоотношения и психологические портреты, созданные с помощью художественных средств выражения, изучаются с научной точки зрения. При анализе центрального персонажа Раззака Кузиева раскрываются его профессиональная некомпетентность, скупость, завистливость, лицемерие и духовная деградация. Через второстепенных персонажей – Мухаррам Тунгунову, Бахрома Рахматова, Исмоила Сувона, Исроилова и членов семьи Кузиева – освещается художественный замысел автора, а именно духовный упадок в обществе и противоречие человеческих ценностей.

Ключевые слова: Вали Бобомурод, «Со вторника по среду», типология персонажей, психологический анализ, Раззак Кузиев, сатира, ирония, антитеза, духовный упадок, узбекское рассказоведение, художественный образ, анализ характера.

Abstract: This article provides a typological and psychological analysis of the characters in Vali Bobomurod's short story "From Tuesday to Wednesday". The characters of the work are divided into central and secondary characters, and their character traits, relationships, and psychological portraits created through artistic means of expression are studied from a scientific perspective. In the analysis of the central character Razzaq Qo'ziyev, his professional incompetence, stinginess, envy, hypocrisy, and spiritual degradation are revealed. Through the secondary characters – Mukharram Tungunova, Bahrom Rakhmatov, Ismoil Suvon, Isroilov, and Qo'ziyev's family members – the author's artistic intention, namely the spiritual decline in society and the contradiction of human values, is illuminated.

Keywords: Vali Bobomurod, "From Tuesday to Wednesday", character typology, psychological analysis, Razzaq Kuziyev, satire, irony, antithesis, spiritual decline, Uzbek short story writing, artistic image, character analysis.

Vali Bobomurod – o'zbek nasrining o'ziga xos uslub sohibi. Uning qissalarida inson ruhiyatining nozik qatlamlari, kundalik hayotning oddiy, ammo serma'no lavhalari, qahramonlarning ichki kechinmalari mahorat bilan tasvirlanadi. "U kunlar o'tdi" to'plamidagi "Seshanbadan chorshanbagacha", "Qora ot" kabi qissalar muallifning psixologik nasrga qo'shgan katta hissasidir. Mazkur maqolada ushbu asarlarning g'oyaviy-badiiy xususiyatlari, qahramonlar tahlili va muallif uslubining o'ziga xos jihatlari ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Vali Bobomurodning "Seshanbadan chorshanbagacha" qissasi o'zbek nasridagi eng yorqin satirik-psixologik asarlardan biridir. Asar bir gazeta redaksiyasi xodimlarining ikki kunlik hayotidan lavhalar orqali inson xarakterlarining rang-barang palitrasini, ma'naviy qadriyatlar va illatlarning o'zaro kurashini mahorat bilan tasvirlaydi. Mazkur maqolada qissa qahramonlarining tipologik tahlili, ularning o'zaro munosabatlari va badiiy ifoda vositalari orqali yaratilgan psixologik portretlari ilmiy nuqtai nazardan o'rganiladi.

Qissada qahramonlar ikki asosiy guruhga bo'linadi: markaziy qahramon (Razzoq Qo'ziyev) va ikkinchi darajali qahramonlar (Muharram Tungunova, Bahrom Rahmatov, Erdonov, Ismoil Suvon, Isroilov, Sora, O'rinboyev va boshqalar). Har bir qahramon o'ziga xos xarakter xususiyatlari bilan muallifning badiiy niyatini ochib berishga xizmat qiladi.

Razzoq Qo'ziyev – qissaning asosiy qahramoni bo'lib, muallif bu obraz orqali sovet davri matbuot xodimlarining bir qismiga xos bo'lgan ma'naviy tubanlik, kasbiy layoqatsizlik va axloqiy illatlarni fosh etadi.

Qo'ziyev xarakterining tarkibiy qismlari:

Kasbiy layoqatsizlik va yolg'on obro': Qo'ziyev o'zini malakali jurnalist va shoir deb hisoblasa-da, aslida u qobiliyatsiz va o'qimagan odamdir. Uning “ijod qilish” uchun hammani uyiga jo'natib, yolg'iz qolishini kutishi – bu kasbiy ojizlik va mas'uliyatsizlikning yaqqol ifodasidir. Muallif bu holatni istehzo bilan tasvirlaydi: *“Iltom degani hamma uyiga ketgandan keyin kelishi qiziq-a?”*

Xasislik va mayda-chuydaga berilish: Qo'ziyevning xarakteridagi eng jirkanch illatlardan biri – bu xasislikdir. Bu xususiyat uning oilasiga, ayniqsa bolalariga bo'lgan munosabatida yaqqol namoyon bo'ladi. U o'g'li Orifga telefon qilib, qoldirilgan to'rtta tuxumning ikkitasini yeb qo'ymaslikni, ikkinchi ovqatga esa aniq miqdordagi sabzavotlarni solishni buyuradi. Uyiga qaytgach, xotining ovqatga sholg'om solmaganidan janjal chiqaradi. Bu mayda-chuyda narsalarga berilish uning ma'naviy dunyosining qashshoqligini ko'rsatadi.

Hasad va pastkashlik: Qo'ziyevning eng kuchli illati – hasad. U hamkasbi Muharram Tungunovaning muvaffaqiyatiga, uning she'rlarining “Saodat” jurnalida chiqishiga, qalam haqi olishiga chiday olmaydi. Yon daftarchasiga hamkasblarining xato va kamchiliklarini yozib borishi – bu uning hasad va pastkashligining qurolidir. Muallif bu holatni quyidagicha ifodalaydi: *“Toshni yutsa hazm qilishi mumkin, lekin Tungunovaga pul kelganini yoki u maqtalganini sira hazm qila olmaydi.”*

Ikkiyuzlamachilik va xushomadgo'ylik: Qo'ziyev kuchlilarga xushomad qiladi, zaiflarga esa zulm o'tkazadi. Masalan, yosh shoir Ismoil Suvondan she'rlarini tuzatishni iltimos qilgandagi muloyimligi, keyin esa boshqa xodimlarga nisbatan qo'polligi uning ikkiyuzlamachiligini ochib beradi.

Jismoniy va ruhiy ifloslik: Muallif Qo'ziyevning jirkanch odatlarini – burnini kovlab, gazetaga artib, keyin uni tortmaga tashlashini – uning ma'naviy iflosligining jismoniy ifodasi sifatida beradi. Bu detal orqali o'quvchi qahramonga nisbatan nafrat hissini tuyadi.

Qissada voqealar ikki kun – seshanba va chorshanba kunlari sodir bo'ladi. Bu qisqa vaqt ichida Qo'ziyevning ruhiy holati keskin o'zgaradi:

Seshanba: U o'ziga ishongan, manman, boshqalarni mensimaydigan, “ulkan shoir” va “bilimdon jurnalist” niqobini kiygan.

Jinnixonadagi voqea: Psixiatrik shifoxonadagi kulgili va sharmandali voqea uning ma'naviy qiyofasiga birinchi zarbani beradi.

She'rlarining qaytarilishi: Isroilovning Toshkentdan kelib, she'rlari qabul qilinmaganini aytishi – ikkinchi va eng og'ir zarba.

Chorshanba: Uning ruhiy tushkunligi, asabiylashuvi va oxir-oqibat yurak xuruji – bu ikki kunlik fojining yakunidir.

Muallif bu evolyutsiyani tasvirlash orqali insonning ma'naviy qadrsizlanishi va ruhiy iztirobini mahorat bilan ko'rsatadi.

Ikkinchi darajali qahramonlar tahlili:

Muharram Tungunova – qissadagi ijobiy qahramonlardan biridir. Uning xarakteridagi asosiy xususiyatlar:

Sabr-toqat: U o'n uch yil davomida Qo'ziyev bilan bir xonada ishlab, uning barcha jirkanch odatlariga, xo'rlik va haqoratlariga chidaydi. Mas'ul kotib Erdonov hazil bilan uni “Sabr-toqat ordeni kavaleri” deb ataydi.

Kasbiy halollik: Tungunova o'z ishining ustasi, she'riyatni yaxshi tushunadi. Uning she'rlari “Saodat” jurnalida chop etilishi – uning haqiqiy iste'dodi va kasbiy mahoratining tan olinishidir.

Insoniylik va mehr: U Qo'ziyevga nisbatan jirkanish hissini yashirsa-da, uning yurak xuruji paytida “tez yordam” chaqiradi, uning sog'lig'i haqida qayg'uradi. Bu uning insoniyligini ko'rsatadi.

Muallif Tungunova obrazini yaratishda Qo'ziyevga xos bo'lgan illatlarning aksini – sabr, halollik, mehnatsevarlik va insoniylikni tasvirlaydi.

Rassom Bahrom Rahmatov – qissadagi eng kam soʻzlovchi, ammo eng muhim qahramonlardan biridir. Uning xarakteri:

Jim qarshilik: Rahmatov Qoʻziyevning suhbatlaridan, bemaʼni gaplaridan qochadi, yuzini tesqari buradi. Uning bu “jimlik”i – zoʻravonlikka, ikkiyuzlamachilikka qarshi norozilik ifodasidir.

Mustaqil fikr: U yarim shtatda ishlaydi, tushgacha ishini bitirib ketadi. Bu uning moddiy jihatdan mustaqilligini va Qoʻziyevga qaram emasligini koʻrsatadi.

Qarama-qarshilik: Qissaning soʻnggida Rahmatov bilan Qoʻziyev oʻrtasida ochiq toʻqnashuv yuz beradi. Rahmatov Qoʻziyevning “chap yoningizdan turdingizmi?” degan haziliga javoban uning jinnixonadagi voqeasini eslatadi. Bu esa Qoʻziyevning ruhiy tushkunligini yanada chuqurlashtiradi.

Yosh shoir va maslahatchilar: Ismoil Suvon va Isroilov.

Ismoil Suvon – yosh, isteʼdodli shoir. U Qoʻziyevning “ustoz”ligini tan olmaydi, uning sheʼrlarini tanqid qiladi, lekin baribir yordam berishga majbur boʻladi. Uning Qoʻziyevga nisbatan munosabati – bu hurmat va istehzoning uygʻunligidir.

Isroilov – qissadagi eng murakkab va ikkiyuzlamachi qahramon. U:

Avval Qoʻziyevni maqtaydi, Toshkentdagi tanishlari uni soʻrayotganini aytib, undan sheʼrlar oladi.

Soʻngra sheʼrlar qabul qilinmaganini, “Guliston” jurnalidagilar “Razzoq Koʻzi deganingizning adabiyotdan xabari bormi?” deb soʻraganini aytib, Qoʻziyevni ruhan ezadi.

Shu bilan birga, u Tungunovaga koʻz qisib, uning “Saodat”dagi sheʼri haqida eslatadi.

Isroilov obrazi orqali muallif ikkiyuzlamachilik, xushomadgoʻylik va bironing dardidan zavqlanish kabi illatlarni fosh etadi.

Oʻrinboyev bolalari – *Oʻrinboy, Oʻrinboy va Oʻrinboy qizi Sora:* Qoʻziyevning bolalari uning xasislik va qattiqqoʻllik qurbonlaridir. Oʻrinboy otasining har bir telefon qoʻngʻirogʻidan keyin “tuxumni yeb qoʻyma”, “sholgʻom sol”, “smetanani ertalabga qoldir” kabi buyruqlarni bajarishga majbur. Bu holat orqali muallif oiladagi nosogʻlom muhitni, ota-ona va farzandlar oʻrtasidagi maʼnaviy boʻshliqni tasvirlaydi.

Qo'ziyevning xotini: U umr yo'ldoshining xasislik va qattiqqo'lligidan qiynaladi, tez-tez onasining oldiga "qochib" ketadi. Qo'ziyevning "u kallavaram onam kasal deb o'sha yoqqa yotib oladi aqun" degan so'zlari oiladagi nizo va sovuqlikni ifodalaydi.

Muallif Qo'ziyev obrazini yaratishda satira va kinoyadan unumli foydalanadi:

Uning "shoir"ligi, "yetmish ikki soha bilimdoni"ligi ustidan kuladi.

Jinnixonadagi voqea – eng yorqin satirik sahnadir.

"Sabr-toqat ordeni kavaleri" – Tungunovaga nisbatan istehzali, ammo mehrlri ta'rif.

Vali Bobomurod qahramonlarning ichki dunyosiga chuqur kirib boradi:

- ✓ Qo'ziyevning hasad va pastkashlik tuyg'ulari, ruhiy azoblari.
- ✓ Tungunovaning sabr-toqati, ichki noroziligi.
- ✓ Rahmatovning jim qarshiligi.
- ✓ Isroilovning ikkiyuzlamachiligi va undan zavqlanishi.

Qissadagi asosiy antitezalar:

- ✓ Qo'ziyev – Tungunova (yomonlik va yaxshilik, hasad va sabr)
- ✓ Qo'ziyev – Rahmatov (yolg'on va haqiqat, ikkiyuzlamachilik va rostgo'ylik)
- ✓ Qo'ziyev – Ismoil Suvon (soxta shoir va haqiqiy iste'dod)
- ✓ Qo'ziyev oilasi – sog'lom oila namunasi

Muallif qahramonlar xarakterini ochishda kichik, ammo muhim detallardan foydalanadi:

- ✓ Qo'ziyevning burnini kovlashi va gazetaga artishi
- ✓ Uning "yon daftarcha'si
- ✓ Telefon orqali tuxum va smetanani nazorat qilishi
- ✓ "Sholg'om" motivi

Vali Bobomurod yaratgan qahramonlar tizimi orqali quyidagi badiiy va ijtimoiy masalalarni ko'taradi:

Ma'naviy tanazzul: Qo'ziyev obrazi orqali jamiyatdagi ma'naviy qadrsizlanish, axloqiy tubanlik muammosini ko'taradi.

Inson qadri: Tungunova obrazi orqali insonning haqiqiy qadri – uning mansabi yoki obro'sida emas, balki halollik, mehnatsevarlik va sabr-toqatda ekanligini ko'rsatadi.

Iste'dod va mediokrlik: Ismoil Suvon va Qo'ziyev o'rtasidagi ziddiyat orqali haqiqiy iste'dod va soxtalik, mediokrlik masalasini yoritadi.

Oilaviy munosabatlar: Qo'ziyev oilasi misolida sog'lom oilaviy munosabatlarning ahamiyati va ularning buzilishi oqibatlarini tasvirlaydi.

Vali Bobomurodning "Seshanbadan chorshanbagacha" qissasi – o'zbek nasridagi murakkab va ko'p qatlamli psixologik asardir. Muallif qahramonlar tizimini yaratishda satira, kinoya, psixologizm va detal kabi badiiy vositalardan unumli foydalanadi. Razzoq Qo'ziyev obrazi orqali jamiyatdagi ma'naviy tanazzul, hasad, pastkashlik, ikkiyuzlamachilik kabi illatlar fosh etilsa, Muharram Tungunova obrazi orqali sabr, halollik, mehnatsevarlik kabi ijobiy fazilatlar ulug'lanadi. Ikkinchi darajali qahramonlar – Rahmatov, Ismoil Suvon, Isroilov, Qo'ziyev oilasi a'zolari – asarning badiiy qiymatini oshirishga, markaziy qahramon xarakterini chuqurroq ochishga xizmat qiladi.

Qissadagi qahramonlar tipologiyasi nafaqat o'zbek adabiyoti, balki umuman insoniy munosabatlar va ma'naviy qadriyatlar tizimini o'rganishda muhim ahamiyatga ega. Vali Bobomurod yaratgan obrazlar bugungi kun o'quvchisi uchun ham dolzarb bo'lib, ular orqali insoniy illatlar va fazilatlar abadiy mavzular sifatida o'z ifodasini topadi.

Foydalanilgan adabiyot:

1. Bobomurodov, V. (2003). *Seshanbadan chorshanbagacha* [Qissa]. In: *U kunlar o'tdi: Qissalar*. Toshkent: Zar qalam.
2. Karimov, B. (2006). *Satira va badiiy mahorat*. Toshkent: Fan. – 148 b.
3. Abduazizova N. (2009). *O'zbek satirik nasrida tipiklashtirish muammolari*. Filologiya fanlari nomzodi dissertatsiyasi. Toshkent.
4. Rasulov A. (2011). *Badiiylik – bezavol yangilik*. Toshkent: Sharq. – 336 b.